

Helpon rahan ja menestystarinoiden välimaastossa:

Miten oikeudenmukaista
vihreää siirtymää voidaan
tukea poliittisin keinoin?

Hilma Salonen

Sisällys

Tiivistelmä	3
Tausta: oikeudenmukaisen vihreän siirtymän tiellä olevat esteet	5
Toimenpidesuosituksia	6
Tietoja tästä julkaisusta	11

Tiivistelmä

Ilmastomuutoksen kiihtyminen, taloudellinen ja poliittinen epävarmuus sekä viimeaikainen energiakriisi ovat johtaneet siihen, että useimmat Pohjoismaiden asukkaat pitävät vihreää siirtymää välttämättömänä. Koska uusiutuvan energian tuotanto on luonteeltaan hajautetumpaa kuin fossiili- tai ydinenergian tuotanto, sen maisema- ja maankäyttövaikutukset ovat merkittäviä. Tämä asettaa pohjoismaiset maaseutualueet vihreän siirtymän eturintamaan. Jo nyt on kuitenkin merkkejä siitä, että siirtymäprosessi kohtelee kaupunki- ja maaseutualueita epätasapuolisesti ja jättää syrjäisemmät alueet kehityksestä vielä enemmän jälkeen. Viimeaikaiset kyselytutkimukset osoittavat, että myös maaseudulla asuvat ihmiset kokevat tilanteen näin. Tämän seurauksena vihreää siirtymää on vaikea toteuttaa oikeudenmukaisesti, mikä vaarantaa ilmastotavoitteiden saavuttamisen (esim. Rodríguez-Pose & Bartalucci 2023; Tapia et al. 2023; Ovaska & Vihinen 2020).

Kuinka voimme taata oikeudenmukaisemman vihreän siirtymän maaseutualueilla? Tämä raportti perustuu *Just Green Transition in rural areas: local benefits from value creation* -hankkeen puitteissa tehtyihin tapaustutkimuksiin, joissa selvitettiin, mitä hyötyjä vihreän siirtymän arvoa tuottavat toimenpiteet tuovat uusien energiahankkeiden vaikutusalueille. Tapaustutkimukset toteutettiin kolmessa Pohjoismaassa kuudella paikkakunnalla: Suomessa Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjoisessa Keski-Suomessa (tuulivoima ja maankäytön suunnittelu), Norjassa Nord-Fronissa ja Nord-Odalissa, (tuulivoima ja strateginen kestävyystyö) ja Tanskassa Skivessä ja Bornholmissa (uusiutuvien energialähteiden yhdistelmä osana teollisuuspuistojen kehittämistä).

Tulokset korostavat paikallisten tarpeiden huomioon ottamisen tärkeyttä ja ennen kaikkea yhteisön osallistamista vihreän energian hankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen heti alusta alkaen. Jos uudet vihreän energian hankkeet olisivat aina paikallisten tai alueellisten osuuskuntien omistuksessa ja tuottaisivat energiaa pääasiassa paikalliseen käyttöön, ihmiset kokisivat ne helpommin omikseen.

Tämä ei kuitenkaan usein ole realistinen skenaario. Skiven kunnan aloitteesta perustettu GreenLab on esimerkillinen menestystarina maaseudulle perustetusta vihreästä teollisuuspuistosta, mutta tämän onnistumisen toistaminen muualla edellyttäisi huomattavia julkisia investointeja. Voidaanko paikallisten aloitteiden

edellytyksiä parantaa myös kunnissa, joilla on rajalliset resurssit?

Tämä raportti pyrkii tarjoamaan suosituksia, joilla voidaan ratkoa vihreän energian hankkeiden tyypillisiä ongelmia ja edistää oikeudenmukaisuutta paikallisyhteisöissä. Ehdotukset ovat seuraavat:

- Korostetaan varhaisen vuoropuhelun ja avoimen viestinnän merkitystä. Paikallisyhteisöjen aidon osallistumisen varmistamiseksi tuodaan esiin vain realistisia visioita uusien energiahankkeiden vaikutuksista;
- Edistetään monipuolisempien korvausjärjestelmien kehittämistä ja energiayhtiöiden osallistavampia toimintatapoja luomalla yhteisiä neuvottelufoorumeita kunnissa ja tukemalla tiedon jakamista julkisten toimijoiden kesken;
- Etsitään tapoja tuoda näkyviksi myös ei-rahalliset, ei-määrällisesti mitattavissa olevat vihreän siirtymän hyödyt, kuten sosiaalinen hyvinvointi ja kuntien vetovoimaisuus;
- Käytetään maaseutukuntien pientä kokoa hyödyksi ja hyödynnetään jo valmiiksi aktiivisten kansalaisliikkeiden potentiaalia, mahdollisia pienimuotoisia hankkeita ja yhteisten asioiden joustavampia käsittelytapoja.

Raportissa todetaan lopuksi, että Pohjoismaiden maaseutualueet kohtaavat samanaikaisesti useita toisiinsa kytkeytyviä kehityskulkuja ja niistä johtuvia haasteita, kuten vihreän siirtymän, digitalisaation, väestökadon ja työvoimapulan. Tässä tilanteessa on tärkeää panostaa sektorien ja hallinnonalojen rajat ylittävään yhteistyöhön, jotta vihreän siirtymän resurssit voidaan kohdentaa tehokkaasti ja jotta voidaan ottaa huomioon kaikki toimijat ja sidosryhmät, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa.

Lopuksi on syytä pohtia, mitä oikeudenmukainen vihreä siirtymä tarkoittaa maaseudun kontekstissa. Tämänhetkisessä lainsäädännössä ja vaikutusten arvioinnin prosesseissa otetaan huomioon vain osa sen näkökohdista. Kun tiedostamme tämän ja teemme uusien energiahankkeiden kehitysprosesseista avoimempia heti alusta lähtien, saamme huomata, että itse asiassa pääkaupunkiseudun pitäisikin ottaa kiinni maaseutualueita eikä päinvastoin.

Tausta: oikeudenmukaisen vihreän siirtymän tiellä olevat esteet

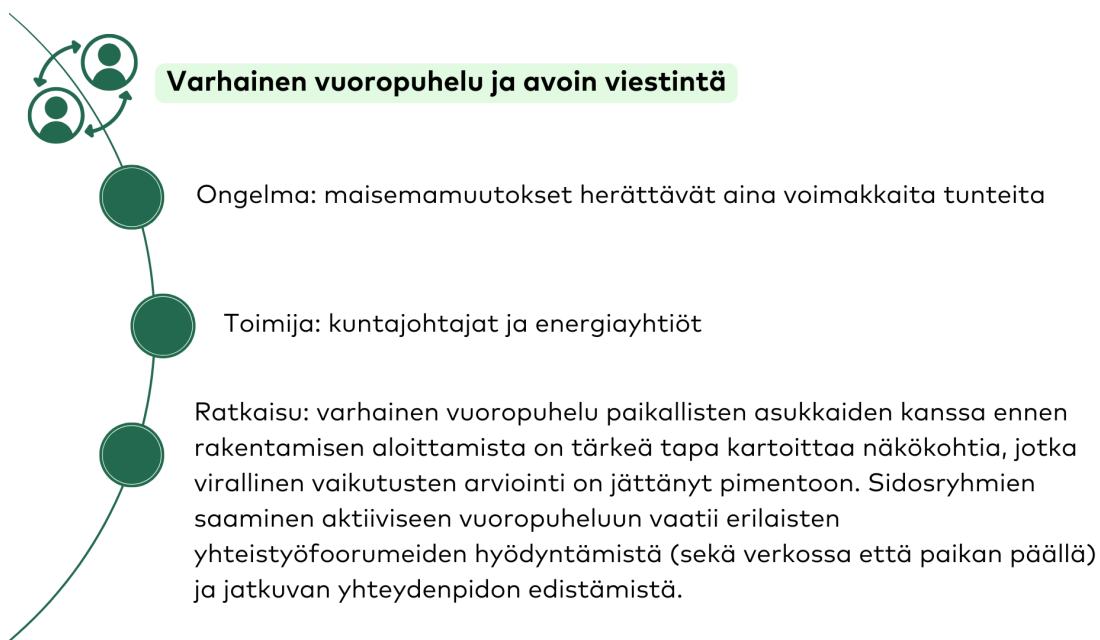
Käsitellyt tapaukset keskittyivät pääosin tuulipuistoihin, jotka edellyttävät huomattavaa maankäyttöä ja vaikuttavat merkittävästi ympäröivään maisemaan. Useimmat keskustelut keskittyivät siksi oikeudenmukaisuuden käsitteen tutkimiseen ja tulkintaan tilanteessa, jossa siirtymän vaikutukset ovat moninaisia ja usein epäsuoria. Pohjoismaiden lainsäädännössä määritellään selkeästi, miten vaikutukset ja niihin liittyvät korvaukset tulee arvioida. Ne rajoittuvat kuitenkin usein rahallisiin korvauksiin, jotka maksetaan vain ihmisille, jotka omistavat maata energialaitoksen välittömällä vaikutusalueella. Kiinteistöveron lisäksi hankkeet voivat tuoda kunnille muita hyötyjä, esimerkiksi rahoitusta uusien liikuntatilojen rakentamista varten. Tämän tyyppiset edut voivat näyttäytyä helppona rahana. Lisäksi alkuvaiheen liian optimistiset ennusteet esimerkiksi syntyvistä työpaikoista ja positiivisista talousvaikutuksista voivat johtaa pettymyksiin ja vaarantaa tulevien uusiutuvan energian hankkeiden yhteiskunnallisen hyväksynnän. Haasteena on myös abstraktien ympäristö- ja ilmastotavoitteiden esittäminen konkreettisemmin ja niiden merkityksen kytkeminen paikalliseen kontekstiin. Yhteenvetona voidaan todeta, että uusien energialaitosten suunnittelu- ja rakennusprosesseja on parannettava epäluottamuksen hälventämiseksi, jottei kansallisten tavoitteiden toteuttamisen taakka lankea kokonaisuudessaan kuntien harteille.

Toimenpidesuosituksia

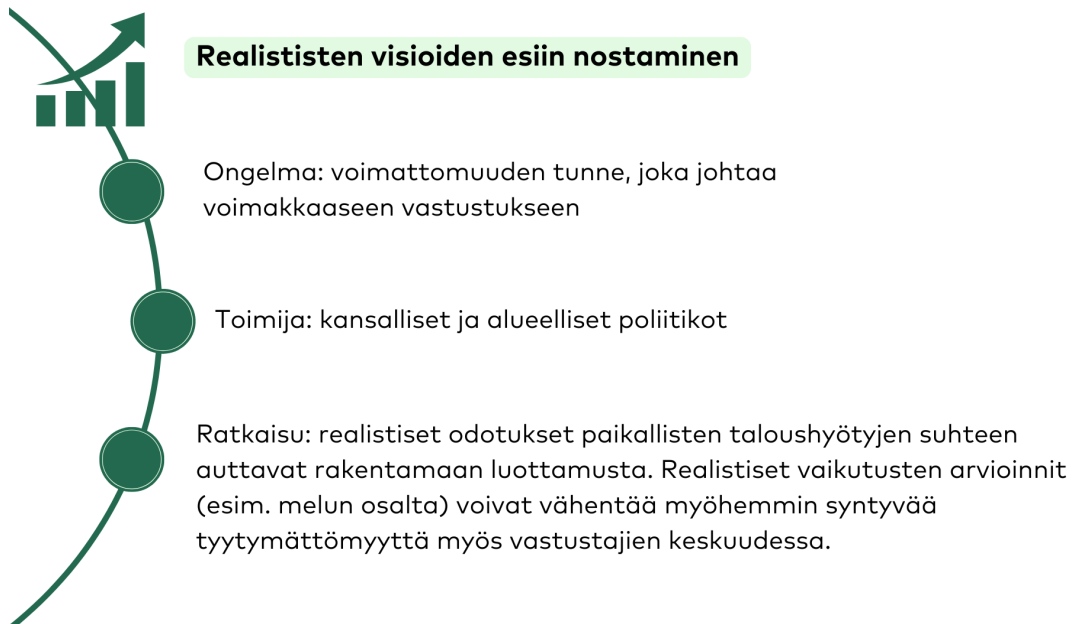
1. Suunnitteluprosessi

Kuntajohtajat ja alueesta kiinnostuneet kaupalliset toimijat voivat aloittaa keskinäisen vuoropuhelun jo suunnittelun alkuvaiheessa, ennen kuin mitään sopimuksia on tehty. Näin toimimalla paikallisyhteisöt, maanomistajat ja vapaa-ajan toiminnan järjestäjät saadaan mukaan alusta alkaen, mutta samalla voidaan tavoittaa laajempikin joukko aktiivisia kansalaisia ja tutkijoita verkkoalustojen kautta.

2. Viestintäprosessi

Suunnitelman ja vaikutusten arvioinnin valmistuttua on tärkeää viestiä siitä mahdollisimman realistisin visioin – sekä myönteisten että kielteisten vaikutusten osalta. Tämän toimenpiteen tulee kohdistua sekä uuden hankkeen laajalla vaikutusalueella asuviin ja liikkuviin ihmisiin että paikallisiin yrityksiin.

3. Sopimusprosessi

Ennen kuin kunnan, maanomistajien ja energiayhtiöiden väliset sopimukset laaditaan, kunnat voivat toimia sillanrakentajina ja käydä maanomistajien tai muiden kuntien kanssa keskustelua siitä, miten uusien energiahankkeiden kokonaisvaikutus paikallisyhteisöön voidaan ottaa paremmin huomioon. Tämän vuoropuhelun osapuolina ovat etenkin kuntien virkamiehet ja maanomistajat.

Yhteiset neuvottelufoorumit ja sopimussyhteistyö monipuolisempien korvausjärjestelmien kehittämiseksi

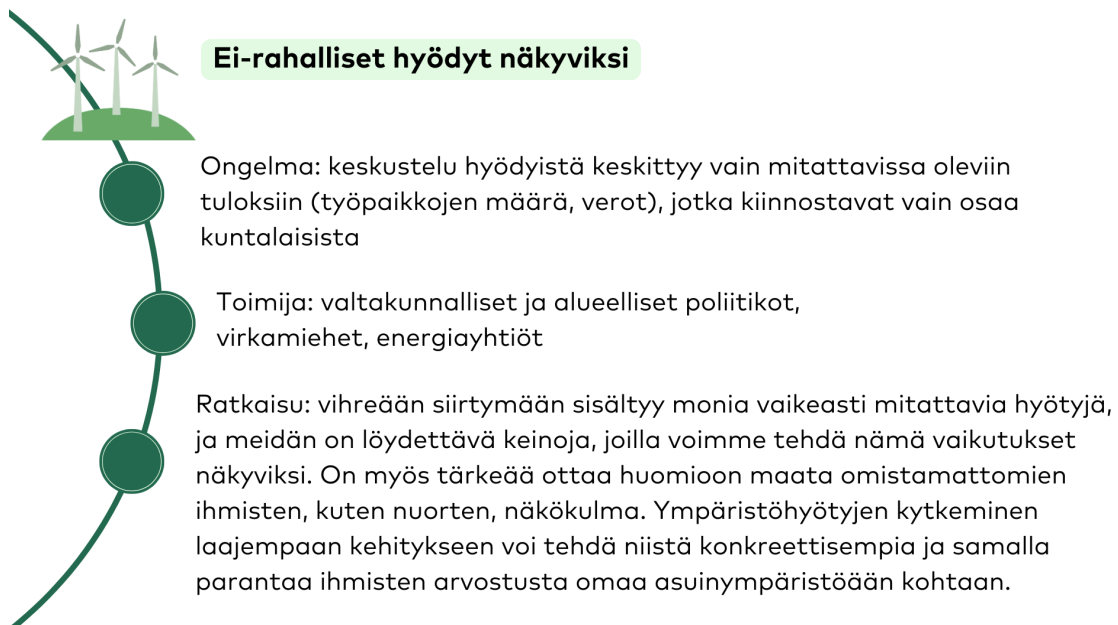
Ongelma: suorat rahalliset korvaukset ovat eriarvoistavia ja voivat näyttäytyä helppona rahana

Toimija: aluepoliitikot ja kuntatyöntekijät

Ratkaisu: maanomistajat voivat käydä yhdessä läpi sopimuksia ja neuvotella korvausten ehdoista ennen lopullisen päätöksen tekemistä uuden energialaitoksen sijainnista, mikä varmistaa puolueettomuuden. Tietoa jakamalla kunnat voivat vahvistaa asemaansa neuvotteluissa energiayhtiöiden kanssa, jotta ne saadaan tarjoamaan parempia korvauksia ja yhteisön kehittämisstrategioita.

4. Rakentamisen jälkeinen arviointiprosessi

Kun aikaa on kulunut ja on mahdollista arvioida, kuinka uuden energiahankkeen odotetut paikalliset hyödyt ovat toteutuneet, tässä prosessissa toimivien tutkijoiden ja kuntajohtajien tulisi soveltaa luovaa ja osallistavaa lähestymistapaa kartoittaessaan monenlaisia hyötyjä, joita vihreä siirtymä on tuonut paikallisyhteisölle. Näiden etujen tavoittelemisen voidaan siten paremmin sisällyttää myös seuraavien energiahankkeiden suunnitteluprosesseihin. Koko alueella asuvan yhteisön tulisi osallistua tähän prosessiin.

5. Vihreä siirtymä – prosessi kokonaisuudessaan

Pohjoismaat etsivät uusia keinoja vauhdittaa vihreää siirtymää ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi ja pyrkivät tukemaan maaseudun kehittämistä yhä enemmän paikkaperustaisesti. Tässä on olennaista, että kansallisen tason päättäjät kunnioittavat alueiden itsemääräämisoikeutta ja huomioivat jo tehdyt toimet alueiden koosta riippumatta. Kaikkien Pohjoismaiden kansalaisten tulisi osallistua tähän prosessiin.

Maaseutualueiden itsemääräämisoikeuden ja pienten toimijoiden potentiaalin tunnistaminen

Ongelma: vihreään siirtymään liittyvät toimenpiteet, jotka kohtelevat maaseudun toimijoita passiivisinä tiedon vastaanottajina, joita on vaikea saada mukaan päätöksentekoon

Toimija: kansalliset ja paikalliset päättäjät

Ratkaisu: tunnistetaan alueen olemassa olevat aktiiviset kansalaisryhmät, aloitteet ja vaikuttimet ja tehdään yhteistyötä niiden kanssa. Tutustutaan pienempiin vihreän siirtymän hankkeisiin ja pyritään niiden avulla minimoimaan hankkeiden vastustus ja edistämään yhteisön rakentamista. Hyödynnetään pienempien kuntien joustavuutta, suoria kontakteja ja päätöksenteon ketteryttä tutkittaessa uusien energiahankkeiden suunnittelumahdollisuuksia.

Tietoja tästä julkaisusta

Helpon rahan ja menestystarinoiden välimaastossa: miten oikeudenmukaista vihreää siirtymää voidaan tukea poliittisin keinoin?

Tämä raportti perustuu tapaustutkimusraporttiin "[Can local value creation induce a sense of justice during green transitions? A study of six rural areas in Denmark, Finland, and Norway](#)"

Hilma Salonen

Tämä raportti kuuluu [vihrän ja osallistavan maaseutukehityksen pohjoismaiseen teemaryhmään \(2021-2024\)](#), joka on osa aluekehittämisen ja aluesuunnittelun pohjoismaista yhteistyöohjelmaa vuosille 2021–2024.

Nordregio policy brief 2025:15

ISSN: 2001-3876

DOI: 10.6027/PB2025:15.2001-3876

© Nordregio 2025

Viestintä ja ulkoasu: Miia Itänen